

شفافیت برای ایران

توانمندسازی شهروندان

در مقابل فساد

خلاصه گزارش:

سازمان شفافیت جهانی در سال ۲۰۱۳ بزرگ‌ترین تحقیق خود را در زمینه‌ی فساد در سطح جهانی انجام داد؛ تا نظر افکار عمومی را در این باره به دست آورد. سازمان از ۱۱۴ هزار نفر در ۱۰۷ کشور جهان درباره‌ی نظرات و تجربیاتشان در این باره پرس‌وجو کرد. آنچه آن‌ها به سازمان گفتند تأیید می‌کرد که مردم سراسر جهان از فساد گسترده و عدم پاسخگویی، شفافیت و صداقت در فعالیت‌های سیاستمداران، مقامات دولتی و مدیران اقتصادی خشمگین هستند. مردم تغییری فوری در این زمینه می‌خواهند؛ و نقش خود را در این زمینه مؤثر می‌دانند؛ ۶۹ درصد از آن‌ها می‌گویند که فساد را گزارش داده‌اند. با این حال، با وجود اینکه نگرش مثبت نسبت به گزارش دادن (راپورت) بالا است، اما تعداد گزارش‌های واقعی و کارآمد کم است. در اروپا ۷۴ درصد از کسانی که فساد را تجربه کرده یا شاهد بوده‌اند، هیچ‌گونه گزارشی نداده‌اند.

دوسوم (۶۷ درصد) پرسش‌شوندگان بر این باور هستند که شهروندان عادی نقشی متفاوت در مبارزه با فساد در کشور خود دارند

موانع بسیاری وجود دارد که مردم را از بازگویی این فسادها بازمی‌دارد. اعتماد عمومی نسبت به مؤسسات برای مقابله با فساد کم است و شبکه‌هایی که گزارش می‌گیرند هم غیر شفاف و غیرواقعی عمل می‌کنند. قوانینی که از افشاگران حمایت می‌کنند یا وجود ندارند و یا به‌خوبی اجرا نمی‌شوند و شهروندان اغلب از حقوقشان آگاهی ندارند یا نمی‌دانند چگونه آن را اعمال کنند.

برای رفع این موانع و تشویق شهروندان برای افشاگری و ارائه گزارش فساد، سازمان شفافیت جهانی در ۶۲ کشور جهان مراکزی برای ارائه‌ی مشورت‌های ضد فساد برقرار کرده است. اولین مرکز در جنوب شرقی اروپا، از ۱۰ سال پیش تاکنون برای حمایت از شاهدان و قربانیان فساد، فعالیت می‌کند.

با توجه به اهمیت زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، دفاتر ما در شبه‌جزیره بالکان، آسیا و اقیانوسیه، آفریقا و خاورمیانه و اخیراً در شمال و غرب اروپا به فعالیت می‌پردازند. شبکه‌ی همکاران ما از بیش از ۱۵۰ هزار نفر حمایت می‌کنند؛ چه شهروند عادی باشند و چه شاهد و یا قربانی فساد. بخش خصوصی و عمومی در مقابله با فساد در کنار هم هستند؛ البته فساد تنها مسئله نیست بلکه مدیریت منابع بی‌فایده، سوءاستفاده از قدرت، معاملات تجاری در سایه (که

مخرب جوامع و محیط‌زیست هستند) و اعمال نفوذ ناروا نیز از مشکلات و مسائلی هستند که سازمان با آن‌ها مواجه هست.

در این گزارش سعی شده است، این فرض که شهروندان نمی‌توانند کاری در مقابل فساد انجام دهند، به چالش کشیده شود. این تحقیقات در هفت کشور اروپایی جمهوری چک، یونان، مجارستان، ایرلند، لیتوانی، لتونی و لوکزامبورگ با هدف افشاگری فساد و خلاف‌کاری انجام‌شده است. سازمان شفافیت اهمیت افراد را در شکستن چرخه‌ی فساد پررنگ‌تر کرده است.

۱۵۰ هزار نفر در ۶۲ کشور با مراکز مشورتی مبارزه با فساد سازمان شفافیت جهانی در تماس بوده‌اند

مقدمه:

در اوایل سال ۲۰۱۴ شخصی با چهره‌ی مضطرب و لباس نامرتب به دفتر آتن سازمان شفافیت جهانی مراجعه کرد. آقای کا (K) نگهبان آثار تاریخی و باستانی بود. داستان او چند ماه قبل، زمانی که در فرآیند بازسازی یک کلیسای قدیمی در اوویا (یونان) شرکت کرده بود، شروع شد. او می‌دانست که بودجه‌ی ۲۵۰ هزار یورویی اختصاص داده‌شده برای بازسازی اثر تاریخی کافی است؛ اما هنگامی که به محل پروژه رسید، مشاهده کرد که تنها اندکی از آن بودجه در پروژه صرف شده است. در آنجا هیچ معماری برای نظارت بر کار وجود نداشت و از سیمان ارزان و غیر معتبر استفاده می‌شد. صدمات به اثر تاریخی به‌وضوح قابل مشاهده بود و بادکردگی دیوارها و ترک‌های روکش خورده نمایانگر وضعیت نامناسب آن بود. او عکس این خرابکاری‌ها را گرفت و به مافوق خود اطلاع داد تا بررسی شود؛ اما وی به بهانه‌ی نافرمانی از شغل خود برکنار شد و هزینه‌ی افشاگری خود را پرداخت.

پس از تلاش‌های فراوان و حمایت سازمان شفافیت، مقامات یونان، گروهی را برای بررسی آسیب واردشده به کلیسا و تخصیص نامناسب بودجه راه‌اندازی کردند. نتایج این بررسی رضایت‌بخش بود و آقای کا نیز فهمید که برای گزارش چنین فسادهایی می‌بایست از شبکه‌های رسمی اقدام نمود تا زورگویی‌های سلسله‌مراتبی پیش نیاید. دفتر سازمان هم به وزارت فرهنگ یونان فشار آورد که کسانی که در مقابل فساد و تخلف افشاگری می‌کنند، امنیت شغلی داشته باشند.

آقای کا: حقیقت این است که من بسیار ناامید بودم؛ اما وقتی که با سازمان شما تماس گرفتم همه چیز تغییر کرد. من افرادی را پیدا کردم که مایل به تشویق و حمایت از تلاش‌های من برای رسیدن به حقیقت بودند. به من مشاوره حقوقی و حمایت روانشناسی ارائه شد. با عرض تشکر و قدردانی بسیار ...

ما در هرکجای جهان باشیم در زندگی خود تحت تأثیر فساد هستیم. فساد، زندگی ما را به صورت‌های مختلفی تحت تأثیر قرار می‌دهد. هنگامی که بودجه‌ی اختصاص داده‌شده برای سلامت همگانی و مبارزه با فقر، جیب عده‌ی قلیلی را پر از پول می‌کند؛ هنگامی که منابع اختصاص داده‌شده برای حفاظت از محیط‌زیست و معیشت پایدار مردم توسط برخی مکیده می‌شود؛ هیچ کشوری از فساد مصون نخواهد بود. کمیسیون اروپایی برآورد کرده است که میزان فساد سالانه در این قاره ۱۲۰ میلیون یورو است که بیش از تولید ناخالص ملی (GDP) سه کشور لتونی، لیتوانی و استونی است. اشکال سیاسی و حقوقی فساد در اروپا، مانند سوء مدیریت‌ها در منابع عمومی، پارتی‌بازی و رسیدگی به اقوام و آشنایان، تعارض منافع و موانع عملی دسترسی به اطلاعات، بسیار نگران‌کننده است.

سازمان شفافیت شهروندان آگاه را توانمندسازی می‌کند تا بتوانند چرخه باطل فساد را بشکنند و مقامات را مسئولیت‌پذیر کنند. همچنین سازمان به داستان‌ها و تجارب شهروندان از نزدیک و با دقت گوش می‌دهد؛ چون تنها در این صورت می‌توان از آن‌ها دفاع نمود و راه‌حل‌های مربوطه را، برای مشکلاتی که شهروندان با آن‌ها مواجه می‌شوند، ترویج داد.

۷۴ درصد از مردمی که در اروپا شاهد و یا قربانی فساد بوده‌اند، هیچ گزارشی ارسال نکرده‌اند

افشاگری در مقابل فساد:

عموماً دوسوم افراد باور دارند که می‌توانند در مبارزه با فساد نقش متفاوتی داشته باشند. این در جوامع مختلف، حالات گوناگونی دارد. در جوامع دموکراتیک، یکی از مهم‌ترین و سریع‌ترین راه‌ها برای کسب رأی، اطلاع از اقدامات و وعده‌های مقامات سیاسی است که آیا اصول صداقت و پاسخگویی، به‌موقع و به‌دقت اعمال می‌شود یا خیر. رسانه‌ها و

سازمان‌های اجتماعی مدنی نیز بازیکنانی کلیدی هستند و می‌بایست به‌عنوان ناظرانی عمل کنند که اطمینان دهند، سیاستمداران، تجار و شهروندان در زندگی به استانداردهای اخلاقی برسند و فسادها رهاشده باقی نمانند.

فساد معمولاً پشت درهای بسته و به‌دوراز چشم مردم انجام می‌شود. اما ما می‌توانیم با صحبت کردن درباره‌ی آنچه احساس می‌کنیم فساد یا خلاف‌کاری است و پیگیری آن، نقش افراد را در افشاگری افزایش دهیم. درحالی‌که این کار بدیهی به نظر می‌رسد اما آمار و نظرسنجی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که افشاگری سخت و پیچیده است. باوجود تمایل افراد برای سخن گفتن، تعداد گزارش‌های واقعی کم است؛ در اروپا ۷۴ درصد از کسانی که فساد را تجربه کرده یا شاهد بوده‌اند، هیچ‌گونه گزارشی نداده‌اند.

دلایل عدم گزارش فساد

- ۴۷٪ دشوار بودن اثبات فساد
- ۳۳٪ گزارش بی‌فایده است، زیرا مسئولان مجازات نخواهند شد
- ۳۱٪ مصونیتی برای افراد گزارش دهنده وجود ندارد
- ۲۱٪ نمی‌دانند کجا باید گزارش بدهند
- ۲۰٪ کسانی که گزارش می‌دهند از سوی پلیس و مقامات دچار دردسر می‌شوند
- ۲۰٪ همه‌ی مردم این فسادها را می‌دانند، اما هیچ‌کس گزارش نمی‌دهد
- ۱۶٪ نمی‌خواهند به دیگران خیانت کنند
- ۱۶٪ تلاش برای گزارش دادن، ارزشی ندارد

منبع: Eurobarometer 2014

چه چیزی مردم را از افشاگری باز می‌دارد؟

در حالی که پیشرفت‌های زیادی در مجرم شناختن افراد فاسد در سراسر جهان صورت گرفته است، اما سیستم‌ها هنوز کامل نشده‌اند و شکاف‌های بزرگی در آن‌ها وجود دارد؛ به‌خصوص در آنجایی که می‌خواهند محیطی ایجاد کنند که شهروندان در آن، با خیال راحت بتوانند از اقدامات در سایه سؤال کنند و در مورد آن‌ها صحبت کنند. نبود یا ضعف قوانین حمایتی از افشاگران و نامشخص، ناکارآمد و ضعیف بودن شبکه‌ها و مؤسسات مبارزه با فساد و عدم اعتماد مردم به آن‌ها، از موانع دسترسی به اطلاعات و گزارشات هستند.

با توجه به قرابت افشاگران به منابع فساد، آن‌ها نقش مهمی در مقابله با فساد دارند. بسیاری از فسادها در اروپا و نقاط دیگر جهان، می‌تواند با گزارش افشاگران به افراد پیگیر و رسانه‌ها، کاهش یافته و یا جلوگیری شود. افشاگران همواره بیشترین هزینه را در مبارزه با فساد می‌پردازند؛ لذا می‌بایست ضمانت‌هایی برای حمایت از آن‌ها در نظر گرفته شود. اروپا همچنان از نظر قوانین محافظت از افشاگران در سطح پایین قرار دارد؛ تنها ۴ کشور از ۲۷ کشور اتحادیه اروپا، چارچوب‌هایی قانونی برای حمایت از افشاگران دارند و در باقی کشورهای قانونی در این باره وجود ندارد و یا ضعیف است.

تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که مردم نسبت به توانایی مؤسسات عمومی مبارزه با فساد اعتماد اندکی دارند. تحقیقات کمیسیون اتحادیه اروپا نشان می‌دهد که یک سوم افرادی که فساد را گزارش نمی‌دهند، معتقدند که مصونیت گسترده‌ای برای فساد کردن وجود دارد. با توجه به تحقیقات اتحادیه اروپا ۵۱ درصد از شهروندان معتقدند که، گزارش دادن فساد، تفاوتی نسبت به قبل ایجاد نمی‌کند. فراتر از این، در جمهوری چک ۳۹ درصد از کسانی که گزارش می‌دهند، ترس از این دارند که از سوی پلیس و مقامات دچار دردسر شوند. تحقیقات نشان می‌دهد که ۴۹ درصد از سؤال شونده‌گان حتی اگر بخواهند گزارش بدهند نمی‌دانند کجا باید فساد را اطلاع دهند. تبلیغات مؤسسات مبارزه با فساد کم است و مردم برای گزارش دادن معمولاً سردرگم می‌شوند.